

SUV – HAYOT MANBAYI

Bozorova Gulro'za

Sirdaryo viloyati Boyovut tumani, 23-maktabning 8-“D” sinf o'quvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola hozirgi kunda dolzarb bo'lgan suvning barcha tirik organizmlar uchun qanchalik muhim ekanligi qisman bo'lsada yoritib bergan. Suvni tejash, ayniqsa, ichimlik suvni isrof qilmaslik bo'yicha fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Suv, ekotizim va atrof-muhit, sanoat va iqtisodiyot, qishloq xo'jaligi, global muammo.

Suv yer yuzidagi har bir tirik jonot uchun eng muhim hayot manbayi hisoblanadi. Biz hayotimizni suvsiz tasavvur ham qila olmaymiz. Chunki, yashashimizning asosiy qismi suvga bog'liq. “Yer –xazina, suv-gavhar” - deb bekorga aytmagan dono xalqimiz. Yer ham, suv ham oziq-ovqat mahsulotlari, noz-ne'matlari bilan ta'minlaydi, salomatlikni asraydi.

Qadim zamonlardanon insonlar suvni muqaddas bilib, suv manbalari bor joylarga ya'ni buloq, soy, daryo, ko'llar va ularga yaqin joylarda insonlar o'zlarining turar joylarini barpo etishgan. Suvdan omikorlik bilan shug'illanishgan. Suvdan samarali foydalanish va taqsimlashning barqaror amaliyotlarini ishlab chiqarish barcha mamlakatlarning kelajakdagi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun juda muhimdir. Ayniqsa, murakkab iqlim sharoyitida joylashgan O'zbekiston Respublikasi uchun suvni tejab ishlatish masalasi doim dolzarb ahamiyatga ega bo'lib kelmoda. Har doim insonlarni suv bilan ta'minlash masalasi muammo bo'lib kelmoqda. Hattoki, Gretsiya, Gollandiya, Germaniya, Shvetsariya, AQSH va boshqa ko'plab mamlakatlarni ichimlik suvi bilan ta'minlash bosh masaladir.

Suv – bu tabiatning eng qimmatli boyliklaridan biri bo'lib, barcha tirik mavjudotlar uchun hayotiy zaruriyat hisoblanadi. Insoniyat tarixida suv eng muhim omil bo'lib kelgan va sivilizatsiyalarning rivojlanishida asosiy rol o'ynagan. Qadimgi Mesopotamiya, Misr, Xitoy va Hindiston kabi buyuk davlatlarning daryolar bo'yida paydo bo'lishi ham bejiz emas. Suv tabiatning ajralmas qismi bo'lib, inson salomatligi, iqtisodiyot, qishloq xo'jaligi va ekologik muhit uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Suvning ahamiyati

1. Tirik organizmlar uchun hayotiy manba

Suv barcha tirik mavjudotlarning hayot faoliyatini ta'minlaydi. Inson tanasining 60–70 foizi, hayvonlarning esa 50–80 foizi suvdan iborat. Suv organizmlarda quyidagi jarayonlar uchun zarur:

- a) Moddalar almashinuvi va oziq moddalarining hujayralarga yetkazilishi;
- b) Haroratni me'yorida ushlab turish;

- c) Zararli moddalar va toksinlarni chiqarish;
- d) Organizmni namlik bilan ta'minlash.

Inson 40 kungacha ovqatsiz yashashi mumkin, lekin suv bo'lmasa, atigi 3–5 kun ichida hayotiy muammolar yuzaga keladi. Bu suvning tirik mavjudotlar uchun qanchalik muhim ekanini ko'rsatadi.

2. Ekotizim va atrof-muhit uchun suvning o'rni

Suv tabiatning muvozanatini saqlashda ham muhim rol o'ynaydi. Daryolar, ko'llar, dengizlar va yer osti suvlari turli ekotizimlarni qo'llab-quvvatlaydi. Masalan:

O'rmonlar va o'tloqlar: O'simliklar fotosintez jarayoni uchun suvga muhtoj. Ular atmosferaga namlik chiqarib, global iqlimni boshqarishda yordam beradi.

Daryo va ko'llar: Baliqlar va suvda yashovchi boshqa organizmlar uchun tabiiy yashash joyidir.

Namlik muhiti: Botqoqlik va suv havzalari muhim biologik xilma-xillikni saqlaydi.

Agar suv resurslari kamayib ketsa yoki ifloslansa, ekotizimlarning buzilishi natijasida ko'plab hayvon va o'simlik turlari yo'qolib ketish xavfi tug'iladi.

3. Qishloq xo'jaligidagi roli

Suv qishloq xo'jaligining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Dunyo bo'ylab ekin maydonlarining 70 foizi sug'oriladigan yerlar bo'lib, dehqonchilik suvga bog'liq. Suv yetishmovchiligi oziq-ovqat mahsulotlarining kamayishiga olib keladi, bu esa ocharchilik xavfini oshiradi. Ayniqsa, qurg'oqchil hududlarda tomchilatib sug'orish kabi ilg'or texnologiyalarni joriy etish juda muhim.

4. Sanoat va iqtisodiyotdagi roli

Suv sanoatda ham keng qo'llaniladi. Ko'plab ishlab chiqarish tarmoqlari suvga bog'liq:

Energetika: Hidroelektrostansiyalar elektr energiyasi ishlab chiqarishda suvdan foydalanadi.

Metallurgiya va kimyo sanoati: Ishlab chiqarish jarayonlarida suv sovutish va tozalash uchun ishlatiladi.

To'qimachilik va farmatsevtika: Suv bo'yoq ishlab chiqarish, dori tayyorlash va matolarni qayta ishlashda kerak bo'ladi.

Agar sanoat sohasi suvdan noto'g'ri foydalansa yoki uni ifloslantirsa, ekologik muammolar yuzaga keladi. Shuning uchun sanoat korxonalari chiqindi suvlarini tozalash tizimlarini o'rnatishlari shart.

Suv tanqisligi – global muammo

Bugungi kunda suv tanqisligi dunyoning ko'plab mamlakatlarida dolzarb muammoga aylangan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma'lumotlariga ko'ra, yer yuzidagi har to'rtinchi inson toza ichimlik suvi

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

yetishmovchiligidan aziyat chekmoqda. Bunga quyidagilar sabab bo'lmoqda:

- a) Aholi sonining ortishi: Suvga bo'lgan talab tobora oshib bormoqda.
- b) Global isish: Iqlim o'zgarishi tufayli qurg'oqchilik va suv zaxiralarining kamayishi kuzatilmoqda.
- c) Chiqindilar va ifloslanish: Sanoat va qishloq xo'jaligi chiqindilari suvni ifloslantirmoqda.
- d) Suvning noto'g'ri boshqarilishi: Ba'zi davlatlarda suv resurslaridan samarasiz foydalanish holatlari uchramoqda.

Agar bugungi kunda suvni tejash choralari ko'rilmasa, kelajakda butun dunyo suv inqiroziga duch kelishi mumkin.

Suvni asrash va undan oqilona foydalanish yo'llari

Suv resurslarini muhofaza qilish va tejash har bir insonning mas'uliyatidir. Quyidagi choralar suvni asrashga yordam beradi:

- Ichimlik suvini tejash
- Keraksiz joyda suvni oqizib yubormaslik.
- Suvdan tejab foydalanish, masalan, tish yuvayotganda yoki qo'l yuvayotganda kranni ochiq qoldirmaslik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Suv va ekologiya - F. H. Houghton
2. Suv resurslari va ularni boshqarish - T. B. O'Rourke
3. Suv va hayot: ekologik muammolar - E. M. Wrigley

